

Yazar/Author

Gulzar MAMMADOVA*

Makale Adı/Article Name

Soğuk Rüya'da Teknik ve İçerik

Structure and Theme in Soğuk Rüya

ÖZ

İmdat Avşar, son dönemde *Çiğdemleri Solan Bozkır* (2009), *Soğuk Rüya* (2012) ve *Güvercin Sevdası* (2021) adlı kitaplarıyla tanınmış bir hikâye yazarıdır. Hikâyeleri esas itibarıyla Anadolu'yu, Anadolu'daki mekânları, okulları, köy ve kasabaları ele alır. Kişi kadrosunu da buna paralel olarak Anadolu insanı, öğretmen, öğrenci ve veliler, Azeri Türkleri, abdallar, yoksul bozkır insanları oluşturur. Yazar *Güvercin Sevdası* adlı son kitabında bu konulara ek olarak devlet vatandaş münasebetlerini, iftiraya maruz kalan bir çocuğun durumunu ve Azerbaycan'daki Karabağ faciasını işler. Bu makalede İmdat Avşar'ın *Soğuk Rüya* adlı eserindeki hikâyeler, olay örgüsü, zaman, temalar, kişi kadrosu, mekan, dil ve anlatım bakımından incelenmiştir. Sonuçta yazarın daha çok düz ve alışılmış bir olay örgüsü tekniği kullandığı, zaman bakımından sık sık geriye dönüşler yaptığı, genellikle Anadolu'daki okul hayatını, öğretmenleri, öğrencileri ve velileri ele aldığı, Azerbaycanlılara ve abdallara hikayelerinde sıkça yer verdiği tespit edilmiştir. Hikayelerde dil bakımından yer yer Azerbaycan şivesi dikkati çekmektedir. Bunun yanında Anadolu'da halk arasında kullanılan yerel deyim ve söyleyişler göze çarpan başlıca dil ve anlatım özelliklerindedir.

Anahtar kelimeler: İmdat Avşar, Soğuk Rüya, Anadolu, Abdallar, Azeri Türkleri.

ABSTRACT

İmdat Avşar is a well-known story writer with his recent books, *Çiğdemleri Solan Bozkır* (2009), *Soğuk Rüya* (2012) and *Güvercin Sevdası* (2021). His stories mainly deal with Anatolia, places, schools, villages and towns there. Parallel to this, the characters of the stories are Anatolian people, teachers, students and parents, Azeri Turks, abdals, and poor steppe people. In addition to these issues, in his last book the author deals with state-citizen relations, the situation of a child exposed to slander, and the Karabakh disaster in Azerbaijan. In this article, the stories in Avşar's work called *Soğuk Rüya* are examined in terms of structure and content, and it is tried to determine what kind of techniques the author uses including the main themes, the characters and language features covered in the stories. As a result, it has been determined that the author mostly uses a plain and usual plot technique, makes frequent flashbacks in terms of time, generally deals with school life in Anatolia, teachers, students and parents, and frequently includes Azerbaijanis and abdals in his stories. In the stories, the Azerbaijani dialect sometimes draws attention in terms of language. In addition, local idioms and expressions used among the people in Anatolia are among the main language and expression features that stand out.

Keywords: İmdat Avşar, *Soğuk Rüya*, story, Anatolia, Abdals, Azeri Turks, education.

* Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, gulzar198906@gmail.com ORCID: 0000-0003-3392-1984.

Extended Abstract

İmdat Avşar is a well-known story writer in recent Turkish literature with his books named *Çiğdemleri Solan Bozkır* (2009), *Soğuk Rüya* (2012) and *Güvercin Sevdası* (2021). The events in his stories mainly take place in Anatolian cities, villages, towns and schools. Thus, the characters are Anatolian people, people living in rural areas, teachers, students and parents, Azerbaijani Turks, abdals, poor steppe people.

In this article, the stories in İmdat Avşar's book *Soğuk Rüya* will be examined in terms of plot, timeline, narrator and point of view, themes, characters, language and style. The purpose of the study is to examine how the stories in Avşar's work are technically fictionalized, to what extent modern or postmodern techniques are adhered to, which themes the author deals with, which groups he focuses on as characters, how he presents them, in general, in which places the events take place, the aim is also to identify the narrators, the features that attract attention in terms of style.

In the article, the structuralist approach with a text-based method was used, and the stories were examined in terms of discourse analysis, form and content. As a result of this analysis, it was observed that İmdat Avşar continued the technique he used in his previous stories, as seen in the stories "Soğuk Rüya," "Ölümün En Güzeli" and "Dondurmacı", As seen in the stories "Soğuk Rüya", "Ölümün En Güzeli" and "Dondurmacı", it was determined that the events proceeded in a straight line, in a sequential manner, but the chronological flow was disrupted by flashbacks from time to time.

Another feature in Avşar's stories is that the events are usually told by the first-narrators who take part in the story. Some of them are teachers, as seen in "Soğuk Rüya", "Karabağ Kaçkını", "Şehnaz Hanım Koleji", "İçinden Söven Çocuk", "Ölümün En Güzeli", some of them are children as seen in "Dolu Vurgunu", "Eylül Yangını", "Anamın Saatleri" and "Anamın Yalın Hali". In fact, in most of these first-narrators, there are traces of İmdat Avşar's own life, childhood, mother, brother and teaching years.

As seen in the author's stories, Anatolia, life and people in Anatolia are the main themes as in his previous works, Avşar generally describes Anatolia, the nature of this geography, the landscapes of village, town and city life, schools, teachers, students, abdals and Azeri Turks in *Soğuk Rüya*, as in his previous works. In some of his stories, the events take place in and around Kırşehir, where the author lived during his childhood, and in Iğdır or Erzurum, where he was a teacher and where Azeri Turks lived intensely. It is possible to collect these stories under the headings of "educational stories", "poverty stories", "mother stories", "political stories" and "daily life in the steppe" in terms of their themes. The author covers the subject of education in the stories "Soğuk Rüya", "Şehnaz Hanım Koleji" and "İçinden Söven Çocuk". These stories deal with the school life in the remote corners of Anatolia, the relations of teachers with each other, students or parents. While he deals with the poverty in the stories "Karabağ Kaçkını", "Yağmur" and "Dondurmacı," he mentions the ordeal lives of mothers in the steppe in the stories "Anamın Saatleri" and "Anamın Yalın Hali". In "Şehnaz Hanım Koleji", "Dolu Vurgunu", "Eylül Yangını" and "Burjuvanın Arvadı", he focuses on right-left conflicts, the effects of the September 12 coup d'etat on society. In the stories "Ölümün En Güzeli" and "Heykel", he deals with the daily life in the steppe.

The characters in Avşar's stories are people living in Anatolia in parallel with the themes he deals with. *Soğuk Rüya* consists of teachers, students, abdals, Azeri Turks and poor families living in the steppe. In this context, the narrator in "Soğuk Rüya," "Karabağ Kaçkını", "Şehnaz Hanım Koleji", "Ölümün En Güzeli" and "İçinden Söven Çocuk" is usually a teacher working in a remote corner of Anatolia. Almost all of the teachers in question are the same person as can be understood from the flashbacks.

In the stories "Soğuk Rüya", "İçinden Söven Çocuk", "Dolu Vurgunu" and "Şehnaz Hanım Koleji", students, most of whom are poor, draw attention.

Another group that makes up the characters of İmdat Avşar's stories is the abdals living in Kırşehir region. Drummer Mansur Usta in the author's "Şehnaz Hanım Koleji", the old zurna player Ayvaz in "Ayvaz Usta", his wife Gülsenem, the violinist Sefer Usta in "Ölümün En Güzeli", his sons the drummer Hüseyin and the saz player Haydar, the violinist Haydar in "Yağmur", his wife Cevriye are abdals. Abdals are generally instrumentalists, contented, poor people. Azeri Turks living around Iğdır constitute the characters of "Karabağ Kaçkını" and "Burjuvanın Arvadı" in the book. These are generally poor people living in rural areas.

As can be seen in Avşar's stories "Ölümün En Güzeli", "Anamın Saatleri", "Anamın Yalın Hali" and "Dolu Vurgunu", poor families living in Anatolia; mother, father and children draw attention.

İmdat Avşar's stories have a unique language and style. It is noteworthy that Azerbaijani Turks and abdals speak with their own dialect. In the stories of Avşar, idioms and proverbs used by the people in Anatolia, especially in Central Anatolia, are also mentioned a lot.

As a result, in *Soğuk Rüya*, İmdat Avşar did not give much credit to modern and postmodern techniques, he wrote stories with a chronological order, and the events proceeding consecutively, so he continued the traditional approach from a technical point of view. At the center of his stories, there is Anatolia in terms of both the theme, the characters and the place, and the events usually take place in cities, villages and towns such as Iğdır, Erzurum, Kırşehir. Most of them are schools and cafes in various parts of Anatolia. The characters of the stories are generally some teachers and students living in Anatolia, some farmers, some poor abdals playing instruments at weddings. In this respect, poverty draws attention as a main theme. Avşar also discussed the political conflicts before 1980 and the effects of the September 12 coup in Anatolia in some of his stories. However, he took care to be objective in these stories and dealt with the political problems in the society.

Giriş

Soğuk Rüya, İmdat Avşar'ın *Çiğdemleri Solan Bozkır* (2009)'dan sonra 2012'de yayımladığı ikinci hikâye kitabıdır. Yazar, ilk kitabında Anadolu'yu konu edinen hikâyeleriyle öne çıkar, *Soğuk Rüya*'da da ilk eserindeki gibi Anadolu insanını ve coğrafyasını ele alır. Kitapta toplam on beş hikâye yer almaktadır. Bunlar “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ayvaz Usta”, “Ölümün En Güzeli”, “Yağmur”, “Heykel”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hali”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını”, “Dondurmacı”, “İçinden Söven Çocuk”, “Burjuvanın Arvadi” ve “Şah Kartal” adlarını taşır.

1. Teknik

1.1. Olay Örgüsü ve Kronolojik Düzen

Avşar, teknik olarak düzenli olay örgüsüne uygun, düz ve bir çizgide ardıl olarak ilerleyen olay halkalarından oluşan başı sonu belli hikâyeler yazar. Hikâyelerinde bilinç akışı tekniğine çok rastlanmadığı için zaman, mekân ve kişilerde bir parçalanma yoktur. Ancak “Soğuk Rüya”, “Ölümün En Güzeli” ve “Dondurmacı” adlı hikâyelerde zamanın ardıl akışı geriye dönüşlerle kırılır. Örneğin “Soğuk Rüya”da olaylar, bir kış gecesi, Anadolu'nun ücra bir köşesindeki yatılı okul pansiyonunda başlar. Hikâyenin kahramanı genç öğretmen, belletici odasında bir süre sonra “Ya annem ya ninem, seçemiyorum. (...) O kadın, yıllar öncesine; duvarları kireç sıvalı beş çocuklu kerpiç bir eve götürüp bırakıyor beni.” (Avşar, 2015: 10-11) cümlesiyle içinde bulunduğu zaman ve mekândan koparak çocukluk günlerine döner. Bu bölümde olayların akışı kronolojik olarak kesilmiş, başka bir zaman dilimine ve hikâyeye geçilmiştir. Fakat daha sonra “Karanlığı parçalayan o zil sesi hâlâ kulaklarımda. Koşuğun ışığı sönünce masaya bıraktığım kitap öylece duruyor.” (Avşar, 2015: 13) cümleleriyle tekrar başlangıçtaki mekâna, pansiyona ve zamana, kış gecesine dönlür. Olaylar, kaldığı yerden yine ardıl biçimde akar. Yazarın “Ölümün En Güzeli” hikâyesinde de aynı teknik göze çarpmaktadır. Hikâyenin başkahramanı Anadolu'da bir köyde öğretmendir. Mevsim kıştır. Başlangıçta olaylar ardıl olarak akar. Ancak öğretmene bir mahkeme çağrısı gelince, otobüsle kasabasına gider. Kasabada iki katlı bir konağı görünce, “... bu iki katlı konağın, çifte belikli bir kızı vardı. O cılız, titrek çırmanın ışığında, bir tek o kızın yüzü çıkageldi karşıma.” (Avşar, 2015: 105) cümleleriyle geçmişe, çocukluk yıllarına döner, ilk aşkını, kahvede çalıştığı günleri hatırlar. Böylece olay örgüsünün kronolojik düzeni bozulur. Ancak daha sonra tekrar şimdiki zamana dönülerek olay akışı kaldığı yerden sürer, hikâye, kahramanın çağrıldığı mahkeme salonunda sona erer.

Söz konusu hikâyelerde bu geriye dönüşler, olay akışını bir süreliğine kesintiye uğratsa ve çizgisel ilerlemeyi bozsa da temelde Avşar tek bir çizgide düzgün ilerleyen ve birbirine ardıl olarak bağlanan olay halkalarından oluşan bir vaka kuruluşunu tercih etmektedir. Nitekim yazarın “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ayvaz Usta”, “Yağmur”, “Heykel”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hali”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını”, “İçinden Söven Çocuk”, “Burjuvanın Arvadi” ve “Şah Kartal” adlı hikâyeleri bu kurgu tekniği ile yazılmıştır. Söz konusu

hikâyelerde olayların kronolojik akışı kesintiye uğramaz, olay halkaları ardıl olarak birbirine bağlanır ve tek, düz bir vaka zinciri oluşturur. Bu tür olay örgüsüne “Karabağ Kaçkınları” adlı hikâyeye örnek verilebilir. Hikâyenin başkahramanı bir öğretmendir, bir gün sokakta yürürken öğretmenevinden gelen bir tar sesi duyar ve salona girer. Salonda bir Azerî, tar çalmakta, yanındakiler Kafkas dansı yapmaktadır. Müzik ve gösteri bittiğinde “uzun boylu şık giyinişli biri” (Avşar, 2015: 37) tarı çalan adama para verir; ancak adamın çocuğu hastadır ilaç alacaktır, biraz daha para istese de adam başka para vermez. Öğretmenevinde tar çalan Azerî’nin tanıtılması ve yoksulluğunu yansıtan olay, hikâyedeki ilk halkadır. İkinci halkada o yoksul adamın karısı ve kızı başkahramanın evine dilenmeye gelirler. 15-16 yaşlarındaki Azerî çocuk Seyfettin’in öğretmenin oturduğu apartmana kapıcılık yapmaya gelmesi ve işe alınması ise üçüncü olay halkasıdır. Dördüncü olay halkası, bu çocuğun apartmanda elektrige çarpılarak ölmesidir. Hikâyeye, tar çalan yoksul Azerî’nin evindeki matemle sona erer. Örnekte de görüleceği üzere öğretmenin bir öğretmenevinde tar çalan yoksul Azerî babayla tanışması giriş bölümünü, çocukları Seyfettin’in bir apartmanda kapıcı olarak çalışmaya başlaması gelişme bölümünü, elektrik çarparak ölmesi ise sonuç bölümünü oluşturur. Avşar, hikâyede dramatik gerilimi yüksek tutan olaylara yer verir. Böylece okurlarda acıma duygusu uyandırmayı amaçlar. Hikâyenin başı sonu bellidir, düzenli bir olay örgüsü söz konusudur ve çarpıcı bir olayla sona erdiği dikkati çekmektedir. Yazarın çoğu hikâyesinde böyle bir kurgu tekniği vardır.

1.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Alâattin Karaca, Sadık Yalsızuçanlar’ın *Yakaza* adlı romanını incelerken anlatıcıları temelde öykü içinde yer alan anlatıcılar (homodiegetic) ve öykü dışında bulunan anlatıcılar (heterodiegetic) olmak üzere ikiye ayırır (Karaca, 2003: 113-128). Bu ayırıma göre İmdat Avşar’ın *Soğuk Rüya*’sındaki “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ölümün En Güzeli”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını”, “İçinden Söven Çocuk” ve “Şah Kartal” hikâyelerinde anlatıcılar, öykü içinde yer alan ve aynı zamanda hikâyenin kahramanı olan kişilerdir. Bunlardan “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ölümün En Güzeli” ve “İçinden Söven Çocuk” adlı hikâyelerdekiler, Anadolu’nun ücra bir köşesinde öğretmenlik yapar ve öğrencilere, öğretmenlere, velilere dair gözlemlerini, çoğu kez çocukluk günlerine de dönerek, sınırlı bir bakış açısı içinde okurlara nakleder. Yazarın “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını” adlı hikâyelerindeki anlatıcılar ise, babası gurbete gitmiş, annesiyle yaşayan ve ona oldukça bağlı, baba özlemi çeken bir bozkır çocuğudur, olaylar, kişiler, mekânlar bu çocuğun bakış açısıyla, onun bilincinden yansıtılır. Söz konusu hikâyelerde bakış açısı ben-anlatıcıların bilgisiyle sınırlıdır.

Aslında hikâyelerdeki ben-anlatıcıların çoğu, parça parça aynı kişidir. Bu parçalar birleştirildiğinde “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji” adlı hikâyelerdeki anlatıcı öğretmenle “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını”ndaki babası gurbette olan, ağabeyi okuyan, çilekeş annesine sonsuz bir sevgiyle bağlı bozkır çocuğunun aynı kişi olduğu görülür. Söz konusu hikâyelerde anlatıcının geriye dönüşlerinde daima o yoksul ve baba özlemi çeken, annesine ve yer yer de ağabeyine sığınan duygusal bozkır çocuğu vardır. Ona örneğin, “Dondurmacı”da olduğu gibi bazen bir şehirde ayakkabısını boyatırken ya da “Soğuk Rüya” ve “Ölümün En Güzeli”ndeki gibi Anadolu’nun ücra bir köşesinde, dağ başındaki bir yatılı okulun pansiyonunda hatıralarına dalmış bir öğretmen olarak rastlarız.

Yazarın “Ayvaz Usta”, “Yağmur”, “Heykel”, “Dondurmacı” ve “Burjuvanın Arvadı”nda ise anlatıcılar, hikâye dışında yer alırlar (heterodiegetic). Bu sebeple görünmezler, Tanrısal bir bakış açısıyla, her şeyi bilir ve görürler, olay akışını kesip araya girmezler.

2. Temalar

İmdat Avşar'ın hikâyelerinin en önemli vasfı başta da belirtildiği gibi Anadolu'yu konu edinmesidir. *Soğuk Rüya*'daki hikâyelerinde de genellikle Anadolu'yu, bu coğrafyanın tabiatını, köy, kasaba ve şehir hayatından manzaraları, okulları, öğretmenleri, öğrencileri, abdalları ve Azerî Türklerini tasvir eder. Hikâyelerinin bir kısmında olaylar, yazarın çocukluğunu yaşadığı Kırşehir ve çevresinde, bir kısmında ise öğretmenlik yaptığı ve Azerî Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Iğdır çevresinde geçer. Bunları temaları bakımından “eğitim hikâyeleri”, “yoksulluk hikâyeleri”, “anne hikâyeleri”, “siyasî hikâyeler” ve “bozkırda günlük hayat” başlıkları altında toplamak mümkündür.

2.1. Eğitim Hikâyeleri

Avşar, öğretmenlik ve maarif müfettişliği yapmış bir yazardır. Bu sebeple hikâyelerinde eğitim, okul, öğretmen ve öğrenciler geniş yer tutar. Bu kitabındaki “Soğuk Rüya”, “Şehnaz Hanım Koleji” ve “İçinden Söven Çocuk” adlı hikâyelerinde de Anadolu'daki eğitimi konu edinir. Söz konusu hikâyelerin hepsinde ana mekân okuldur, kişi kadrosunu ise öğretmenler, öğrenciler ve veliler oluşturur.

Bu temayı işleyen “Soğuk Rüya”da (Avşar, 2015: 9) iki zaman dilimi ve iki vaka zinciri vardır. İlk zaman dilimi ve vaka zincirinde anlatıcı-öğretmen, çocukluk günlerine dönerek çok sevdiği ağabeyinin okumak için evden ayrılıp şehre gidişini hatırlar, dolayısıyla geçmiş zaman söz konusudur. İkinci zaman dilimi ve vaka zincirinde ise Iğdır yakınlarındaki Tekelti Dağı'nın eteklerinde bulunan bir yatılı okuldaki öğretmen ve öğrencilerin hayatlarını, pansiyonda kalan öğrencilerin yalnızlıklarını, aile ve anne özlemlerini, Mir Seyit adlı bir çocuğun bu özleme dayanamayarak pansiyondan kaçmasını ve donarak ölmesini anlatır. Hikâyede özlem ve yalnızlık duygusuna çetin kış şartları da eşlik eder ve yatılı okul bu hâliyle âdeta terk edilmiş Anadolu'yu simgeler.

Eserde eğitim hayatını anlatan bir diğer hikâye “İçinden Söven Çocuk”tur (Avşar, 2015: 207). Bu hikâye de Azerî Türklerinin yoğun olarak yaşadığı Iğdır çevresindeki bir kasaba okulunda geçer. Anlatıcı bir müfettiştir ve Anadolu'daki bir okulu, bu okuldaki öğretmenleri ve Azerî öğrencileri yer yer mizahî bir dille tasvir eder.

Kitaptaki “Şehnaz Hanım Koleji” (Avşar, 2015: 51) adlı hikâyede mekân, bu kez Kırşehir'de yoksul öğrencilerin okuduğu bakımsız bir okuldur. Avşar'ın bu hikâyesinin anlatıcısı da bir öğretmendir. Yazar, okulu odağa alarak özellikle 1980 öncesi sağ ve sol gruplarda yer almış Bayram ve Süleyman adlı öğretmenler aracılığıyla ülkede bir dönem meydana gelen ideolojik çatışmaları dile getirir. Ancak iki öğretmene de sevgiyle yaklaşır, herhangi birinin ideolojisine yakın durmaz. Hikâyede sağ-sol çatışmasını yansıtan öğretmenler dışında Şehnaz Hanım Anadolu'daki hayata yabancı, varlıklı bir İstanbullu genç kız olarak dikkati çeker. Yazar, onun aracılığıyla yer yer alaysı bir dil kullanarak İstanbul'la taşra arasındaki uçuruma işaret eder. Bunun dışında Mansur Usta ile oğlu Şeref, Kırşehir ve yöresindeki abdalları temsilen hikâyede yer alırlar. Böylece Avşar, okulu odağa alarak, iki öğretmen portresiyle sağ-sol çatışmasını, Şehnaz Hanım aracılığıyla Anadolu kültürüne yabancı bir genç öğretmeni, Mansur ve oğlu Şeref aracılığıyla da abdalların hayatını metne dahil eder.

Sonuç olarak eğitim hayatını konu edinen bu “okul hikâyeleri”nde yazar, kimi kez Azerî Türklerini, kimi kez abdalları, kimi kez öğretmenleri ve öğrencileri okurun karşısına çıkarır, böylece çeşitli portreler aracılığıyla Anadolu’daki hem okul hayatını hem de yerel hayatı gözler önüne serer. Bu hikâyeler asıl gücünü Anadolu’yu yansıtan bu renkli, canlı portrelerden ve onların zengin dillerinden alır.

2.2. Yoksulluk

Avşar, çoğu hikâyesinde Anadolu’daki yoksulluğa vurgu yapar. Hikâyelerindeki abdalların ve Azerî Türklerinin hepsi yoksuldur. Ancak “Karabağ Kaçkınları”, “Yağmur” ve “Dondurmacı” adlı hikâyelerde bu tema daha da öne çıkar.

“Karabağ Kaçkınları”nda (Avşar, 2015: 33) olaylar Azerî Türklerinin yaşadığı İğdır dolaylarında geçer. Anlatıcı, bir öğretmendir. Hikâyede Karabağ Savaşı’ndan kaçarak Türkiye’ye sığınan yoksul bir Azerî ailenin geçim sıkıntısı ele alınır. Baba, ailesinin geçimini sağlamak için öğretmen evinde tar çalar. Büyük kızları evlidir. Anneyle küçük kızı ise kimi kez dilenmeye çıkar. Hikâyenin başkahramanı, ailenin erkek çocuğu Seyfettin’dir. On beş-on altı yaşlarında olan bu delikanlı ailesine yardım etmek için bir apartmanda kapıcı olarak çalışmaya gider. Ancak daha ilk gün elektrik çarpar ve ölür. Yazar, bu Azerî aile aracılığıyla yerinden ve yurdundan olan insanların acılarını, yoksulluklarını ve çaresizliklerini dile getirir. Hikâyede sağlıksız mekânlar, özellikle Azerî ailenin yaşadığı bodrum katı, giyim-kuşamları ve solgun zayıf bedenleriyle insanlar, yoksulluğun göstergeleridir (Avşar, 2015: 46).

Kitapta yoksulluk temasını işleyen bir diğer hikâye “Yağmur”dur (Avşar, 2015: 123). Hikâyede Kırşehir’de kerpiç bir evde yaşayan yoksul bir abdal ailenin sıkıntıları, Anadolu insanlarının yardımseverliği ve geleneklere bağlılığı işlenmiştir. Başkahraman, abdal bir çalgıcı olan Haydar’dır. Bir gün köye deli gibi yağmur yağar. Selde Haydar’ın evi yıkılır. Abdal kemancı, karısını ve çocuklarını alarak önce komşusu Veysel Usta’nın evine, ardından da Haceli Ağa’ya sığınır. Haceli Ağa, “... ocağına düşene, sığınak; yolda kalana, yol; düşene dayak” (Avşar, 2015: 129) olan birisidir. “Tek oğlu da avda kayadan düşüp ölünce, varını yoğunu sebil etmiş. Açlara, sofraya; açıklara, urba olmuştu[r]” (Avşar, 2015: 129). Haydar’ın ailesine bir yer ve geçimlerini sağlamak için de bir tarla ile inek verir. Ancak yine yağmur yağar, sel gelir ve Haydar’ın ekinlerini alıp gider. Böylece Avşar hikâyesinde, hem bozkırda yaşayan yoksul abdalların hayatlarından kesitler sunar hem aralarındaki yardımseverliği anlatır hem de yaşanan coğrafyadaki zor tabiat şartlarına dikkat çeker.

Avşar’ın yoksulluk temasını işlediği bir başka hikâye, “Dondurmacı”dır (Avşar, 2015: 199). Hikâyede olaylar bu kez İstanbul’da geçer, başkahraman yoksul bir Roman çocuğu olan Sinan’dır. Yazar hikâyesinde olayı, canı dondurma isteyen yoksul bir çocukla ona dondurma vermeyen ve sert tepki gösteren dondurmacı arasındaki çatışma üzerine kurmuştur. Hikâye, dondurmacının kovaladığı çocuğun kaçarken bir araba kazasından zor kurtulması ve ayakkabısını boyatan bir Anadolu insanının yoksulluk günlerini hatırlayarak dondurmacıya tepki göstermesiyle sona erer. Bu hikâyede “Yağmur”dakinin aksine şehirdeki insanlarda yardımseverlik duygusu yoktur. Dondurmacı şehrin acımasız yönünü, Roman çocuklar yoksulluğu, ayakkabısını boyatan Anadolu kişi ise merhameti simgeler. Nitekim Yunus Alıcı da “İmdat Avşar’ın Hikâyelerinde Çocuklar” başlıklı makalesinde, “Avşar’ın hikâyelerinde köy, kasaba ve kır hayatı, sıcaklığın, samimiyetin ve güvenin; şehir ise bunun tam tersine soğukluk, gurbet ve korkunun sembolüdür.” der (Alıcı, 2017: 911).

2.3. Anne Hikâyeleri

Avşar'ın kitabındaki “Anamın Saatleri” (Avşar, 2015: 145) ve “Anamın Yalın Hali” (Avşar, 2015: 163) adlı hikâyelerde bir köylü anne portresi dikkat çeker. Her iki hikâyede de anlatıcı bir bozkır çocuğudur. “Anamın Saatleri”ndeki anne, bozkırda yaşayan, kocası gurbete gitmiş, çocuklarını yetiştirmek için tek başına tarlada, bahçede çalışan çileli bir kadındır. Yazar, hikâyesinde anneden hareketle tabiatla iç içe yaşayan bir insanın zaman algısını ele alır. Bu yönüyle anne aslında tüm Anadolu kadınlarını temsil eder, sürekli tabiatla çalıştığı için takvimi, saati, yılı, doğumları, ölümleri, evlilikleri hep tabiatdaki olaylarla tespit eder, zaman algısı tabiata bağlıdır. Nitekim anlatıcı oğulun “Anamın takviminde yılların, ayların adı olmazdı. Haftalar, günler, saatler ise hiç yoktu.” (Avşar, 2015: 146); “Onun vakitlerinin çoğu, görülmez bir iple, gökteki güneşe ve yıldızlara bağlıydı.” (Avşar, 2015: 147) şeklindeki sözlerinden de bu anlaşılmaktadır. Böylece Avşar, Anadolu kadının tabiatla olan sıkı bağına işaret eder. Ancak, aile şehre taşındıktan sonra anne de hayat şartları gereği oğlunun yardımıyla modern zaman anlayışına uymak zorunda kalır, saati öğrenir ve yavaş yavaş teknolojiyi benimsemeye başlar. Hikâyenin sonunda annenin cep telefonu istemesi değişimin işaretidir.

Soğuk Rüya'daki bir başka anne hikâyesi “Anamın Yalın Hali”dir. Hikâye baştan sona bir ana-oğulun konuşmalarından oluşur. Bu hikâyedeki anne de “Anamın Saatleri”ndeki gibi kocası gurbete gitmiş, çileli bir Anadolu kadınıdır. Televizyonda yayınlanan bazı haber ve olaylar karşısında gösterdiği tepkiler annenin merhametini, adaletini, vatana ve millete olan bağlılığını, kanaatkârlığını göstermektedir.

2.4. Siyasî Çatışmalar

İmdat Avşar *Soğuk Rüya*'daki “Şehnaz Hanım Koleji”, “Dolu Vurgunu”, “Eylül Yangını” ve “Burjuvanın Arvadı” adlı hikâyelerinde yer yer siyasi çatışmaları konu edinir.

Kitaptaki “Şehnaz Hanım Koleji” (Avşar, 2015: 51) hikâyesinde ana tema, Şehnaz Hanım adında İstanbullu varlıklı bir öğretmenin Anadolu'daki bir köy okuluna atanması ve buradaki hayata yabancılığı olsa da Bayram ve Süleyman adlı öğretmenler aracılığıyla ülkede 1980 öncesinde yaşanan sağ- sol çatışmasına da geniş yer verilir. Anlatıcının “iki eski hasım” (Avşar, 2015: 52) diye tanıttığı öğretmenlerden Bayram sağ, Süleyman ise sol görüşlüdür. Söz konusu iki öğretmen, öğretmenler odasında geçmişteki siyasi çatışmaları birbirlerini kırmadan, hatta zaman zaman şakalaşarak dile getirir. Hikâyeye ironik bir dil egemendir.

Soğuk Rüya kitabındaki bir diğer siyasi hikâye “Dolu Vurgunu”dur (Avşar, 2015: 173). Hikâyenin başkahramanı Kırşehir'in bir köyünden şehre okumaya gelen yoksul bir çocuktur. Yazar bu çocuğun gözünden Anadolu'da meydana gelen siyasî çatışmaları, şehrin ikiye bölünüşünü, gerginliği ve kavgaları anlatır. Çocuk şehirde önce sloganlarla dolu “öfkeli duvarları” (Avşar, 2015: 179) görür, ikiye bölünen şehrin bir yakasındaki duvarlarda “Kahrolsun faşizm!”, “Katillerden hesap sorulacak” (Avşar, 2015: 179), diğer yakasındaki duvarlarda ise heybetli kurt resimleri ve “Kahrolsun Komünizm” (Avşar, 2015: 180) sloganları bölünmenin işaretleridir. Anlatıcı çocuk, ardından öğrenciler arasındaki çatışmalara şahit olur. Böylece Avşar, bir dönem şehirlerde yaşanan çatışmaları ve bu çatışmalar arasında kalan bir köylü çocuğunun yaşadığı şaşkınlığı ve korkuyu tarafsız bir gözle yansıtır. Hikâyede şehir, insana güven vermeyen, korku salan gerilimli bir mekân olarak dikkati çeker.

Kitaptaki “Eylül Yangını” da (Avşar, 2015: 189) siyasî bir hikâyedir. Olaylar, 12 Eylül 1980 darbesinin yapıldığı günlerde Kırşehir'de bir köyde geçer. Yazar, ortaokul ikinci sınıfta okuyan bir çocuğun dilinden bu darbenin Anadolu'daki yansımalarını, baskıyı, toplumdaki korkuyu ve

bu korkuyla evlerdeki kitapların nasıl yakılıp yok edildiğini anlatır. Olaylar, köyde yaşayan Şöhret Bibi'nin darbeden haberdar olması "Askerler şehirde gapı gapı geziyormuş. Kimin evinde bir kitap bulsalar, anarşit deyi sorgusuz sualsiz kelepçeyi takıp götürüyolarmış..." (Avşar, 2015: 194-195) diyerek çocukların annesini uyarmasıyla başlar. Ağabey okuyan biridir, birçok kitabı vardır. Haber üzerine korkuyla eve giderek kitap, gazete, dergi ne varsa hepsini bir çuvala toplayıp tandırda yakarlar. Çocuk kitapların yakılmasından dolayı büyük üzüntü duyar ve duygularını "Bir yangın başlamıştı, Eylül yangını... Şairler, şiirler tutuştu önce, sonra destanları da sardı alevler." (Avşar, 2015: 196) şeklinde dile getirir.

Eserde Anadolu'daki siyasî çekişmeleri konu edinen bir diğer hikâyeye "Burjuvanın Arvadi"dır (Avşar, 2015: 219). Bu hikâyede olaylar, İğdir yakınlarında Rus sınırındaki bir Azeri köyünde geçer. Hikâyenin kahramanlarından Sadık, öğrencidir ve sürekli Rus radyosu dinleyen bir komünizm sevdalıdır. Yaşı küçük olduğu için ilçede partinin başına geçemez, bu sebeple partiye bir başkan arar. Ona Hüseyin Emmi'yi önerirler. Sadık ve arkadaşları Hüseyin Emmi'yi partinin başına geçmesi için ikna etmeye çalışırlar. Kurnaz adam başlarda bunu kabul etmese de Ruslardan gelen para yardımını duyunca yumuşar ve ertesi günü beraberinde "... getirdiği altı nefer devrimcinin de adını yazıp komiteyi kur[ar]" (Avşar, 2015: 226). Sadık seçimlerde köyde komünizmle ilgili siyasi nutuklar atmaya başlar. Ancak köylüler onun dilinden anlamaz, konuşmalarına ilgi göstermez, hatta Rus yanlısı olmasından dolayı alay ederler. Hüseyin Emmi durumu fark ederek mikrofonu eline alır ve köylünün diline uygun olarak "Tarlalar, torpağı işleyenin olacak, hamı öz torpağında kimi işleyecek. Öküzü, karasabanı, orağı, tırpanı goyacaksız bir kenara, size maşın verecekler, maşınlar da hamının ortak malı olacak..." (Avşar, 2015: 229) şeklinde komünizmi kendince anlatmaya başlar. Ancak bu da gülünç diyaloglara sebep olur. Anadolu köylüsü kendine özgü bir ferasetle komünizmi ve onun her şey ortak olacak görüşünü alaya alır. Avşar böylece bir seçim ortamında, Anadolu köylüsünün siyasete, Ruslara ve komünizme nasıl baktığını mizahî bir dille yansıtır.

Sonuç olarak yazar, bu hikâyelerinde siyasî çatışmaları konu etse de kutuplaştırıcı bir dil kullanmaz. Aksine olayları tarafsız bir gözle yansıtmayı yeğler. Nitekim Zehra Yazbahar da makalesinde buna "Yazarın amacı, belirli bir siyasî görüşe ya da ideolojiye bağlı kalarak Anadolu insanını istismar etmek ya da belirli görüşleri okuyucuya benimsetmek değildir" (Yazbahar, 2011: 1945) sözleriyle vurgu yapar. Söz konusu hikâyeler bu bakımdan toplumsal bir bellek işlevi görür.

2.5. Bozkırda Günlük Hayat

Aslında İmdat Avşar'ın tüm hikâyelerinde Anadolu'daki günlük hayatı yansıtan manzaralar vardır. Ama bunların çoğunda yazar, yukarıda belirttiğimiz gibi belirli temalara odaklanır. Kitaptaki "Ölümün En Güzeli" (Avşar, 2015: 99) ve "Heykel"de (Avşar, 2015: 135) bir temaya odaklanmaktan çok bozkırdaki günlük hayattan kesitler öne çıkar. Hatta bir İç Anadolu kasabasındaki kahvehaneyi merkeze alan "Ölümün En Güzeli", bozkır insanlarının resmigeçit yaptığı karnavalist bir hikâyedir. "Heykel"de ise bu kez karşımızda durgun bir yaz günü, Kırşehir'de bir cami avlusunda sohbet eden iki yaşlı kişi (Hasan ve Mehmet Ağa), bir park, parkta çalışan belediye görevlileri, parka dikilen Muharrem Ertaş heykeli ve taşranın günlük hayatından kesitler sunulur. Hikâyenin ana kahramanları, Hasan ve Mehmet Ağa gibi görünse de asıl kahraman yine bozkırdaki Anadolu'dur Hayat burada yap-bozları, bürokrasisi, halkı, kendine özgü mizahı, küçük ve mütevazı dünyası, tekdüze günleriyle, ama değişerek ve bazı şeyleri yitirerek kendine özgü bir şekilde akıp gider.

Yazar, "Ayvaz Usta"da (Avşar, 2015: 79) bu kez Kırşehir'deki abdalların hayatını çalgıcı Ayvaz Usta aracılığıyla yansıtır. Hikâyede zurna çalan ve sünnetçilik yapan bir abdalın zurnasına olan

tutkusu, yaşlanması nedeniyle zurna çalamayışı, mutsuzluğu, Anadolu'da halkın abdallara bakışı ele alınmaktadır.

3. Kişi Kadrosu: Bozkırın İnsanları

3.1. Öğretmen ve Öğrenciler

İmdat Avşar'ın bu kitabındaki hikâyelerde ana kahraman aslında Anadolu'dur. Anadolu'nun bağı açılınca okurun gözleri önüne önce Ağrı, Iğdır ve Kırşehir çevresindeki ücra okullarda görev yapan öğretmenler ve onların yoksul Azerî veya abdal öğrencileri serilir.

3.1.1. Öğretmenler

Kitaptaki “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ölümün En Güzeli” ve “İçinden Söven Çocuk”ta başkahraman ve aynı zamanda anlatıcı, Anadolu'nun ücra köşelerindeki okullarda çalışan bir öğretmendir. “Ölümün En Güzeli”ndeki “Yıllar süren memurluk esareti, öğretmenlik sürgünü, ekmek parası, zoraki gurbet...” (Avşar, 2015: 105) cümlesi bu öğretmenin memuriyet hayatını özetler. Onu hikâyelerde kimi kez Iğdır'ın bir köyünde dağ başındaki bir yatılı okul pansiyonunda, kimi kez tek derslikli bir köy okulunda görürüz. Bu öğretmen “Şehnaz Hanım Koleji”nde olduğu gibi kimi kez de Kırşehir'in bir yoksul mahallesindeki okulda görev yapar.

Söz konusu hikâyelerdeki geriye dönüşlerden anlaşıldığı kadarıyla o, parça parça aynı kişidir. Parçalar birleştirildiğinde “Soğuk Rüya”da onun kerpiç bir evde büyüyen, beş çocuklu, yoksul bir ailenin çocuğu olduğunu, “Ölümün En Güzeli”nde çocukluk ve gençlik yıllarını yoksulluk içinde geçirdiğini, Kırşehir'in bir kasabasındaki kahvehanede garsonluk ve ocakçılık yaptığını öğreniriz. Gerçi hakkında pek bir bilgi verilmese de “Karabağ Kaçkınları”ndaki anlatıcı-öğretmenle “İçinden Söven Çocuk”taki müfettiş ve “Şehnaz Hanım Koleji”nde kendi kuşağını “idealden yoksun eylül çocukları...” (Avşar, 2015: 51) olarak nitelendiren genç öğretmen de muhtemelen aynı kişidir. Bu öğretmen, söz konusu hikâyelerden anlaşıldığı kadarıyla, Anadolu'nun uzak bir köşesinde, meselâ “Ölümün En Güzeli”ndeki gibi “Sarp bir vadinin yamacında, uçuruma yuvarlanacakmış gibi duran” (Avşar, 2015: 99) bir köyde, tek derslikli bir okulda “aralıksız yağın karı harman edip savuran rüzgâra karşı” (Avşar, 2015: 99) dayanmaya çalışan biridir. Gurbet duygusu ve yalnızlık onun en belirgin vasfıdır. Çoğu hikâyede onun, yoksul, yalnız ve anne-baba özlemi çeken öğrencileriyle özdeşleştiği dikkati çeker.

Hikâyelerde bunların dışında “Şehnaz Hanım Koleji”ndeki Bayram, 12 Eylül 1980 öncesinde Mamak Cezaevinde yatmış sağcı, Süleyman ise Metris'te yatmış bir solcu öğretmeni temsil eder, her ikisi de geçmişte çatışmakla beraber artık eski günleri unutmuşlar, geçmişten ders almışlardır. Okulda eski günleri anıp tatlı tatlı, bazen de birbirlerine takılarak sohbet ederler.

“Şehnaz Hanım Kolejindeki” diğer öğretmen Şehnaz ise Kırşehir'de yoksul abdal öğrencilerin okuduğu bir okula atanan, Anadolu kültürünü ve insanlarını tanımayan, bu nedenle yer yer gülünç durumlara düşen, ancak iyi yürekli, yardımsever ve varlıklı bir İstanbullu ailenin kızıdır. Anlatıcı yer yer Anadolu'ya yabancı, “otobüs durağı ile okul arasındaki toprak yolda...” (Avşar, 2015: 64) yürüyemeyecek kadar çıtkırıldım bu İstanbullu kızı, alaysı bir dille; “Şehnaz Hanım bir âfet, Şehnaz Hanım saraylı. Bembeyaz şeffaf teni, içtiği su görünüyor ak gerdanından. (...) Bir ceylan balası Şehnaz Hanım, yüksek topuklu ayakkabılarının üstünde sekerek yürüyor.” (Avşar, 2015: 64) cümleleriyle tasvir eder. Bir Abdal çocuğu olan Şeref ile Şehnaz Hanım arasındaki ‘çalmak’ fiili sebebiyle ortaya çıkan yanlış anlama, Şehnaz Hanım'ın Anadolu'daki dile ne kadar yabancı olduğunu gösterir. Bu hikâyedeki bir başka öğretmen ise Beytullah Hoca'dır.

Bunların dışında “İçinden Söven Çocuk”taki Ayla Hanım da Anadolu’nun uzak bir köşesinde, Iğdır civarında öğretmenlik yapan bir genç kızdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Avşar’ın hikâyelerindeki öğretmenler, Anadolu’nun ücra ve yoksul köy, kasaba veya şehirlerindeki okullarda görev yapan, çoğu bozkırla özdeşleşmiş kişilerdir ve muhtemelen yazarın öğretmenlik hayatında gözlemlediği karakterlerdir.

3.1.2. Öğrenciler

İmdat Avşar’ın okul hayatını konu edinen “Soğuk Rüya” ve “İçinden Söven Çocuk”ta Iğdır çevresinde yaşayan ve Azerî Türk’ü olan öğrenciler öne çıkar. Bunların çoğu yoksul ailelerin çocuklarıdır. “Soğuk Rüya”da Mir Seyit, Aşağı Civanlı Köyünden yatılı okula gelmiş, babası ölmüş bir köy çocuğudur, anne özlemine dayanamadığı için okuldan kaçır, ama donarak ölür. “İçinden Söven Çocuk”taki Mireli ise “okula bir yıl geç başlamış, bir yıl da sınıfta kalmış. Aslında dördüncü sınıfta olması gerek[en]” (Avşar, 2015: 17) saf, sevimli bir Azerî çocuğudur.

Avşar’ın hikâyelerindeki öğrencilerin bir kısmı da Kırşehir yöresinde yaşayan yoksul Abdal çocuklarıdır. Anlatıcı her biri müzik âleti çalan bu çocukları “Müzik öğretmenimiz de yok, olsun, tüm ‘abdalları’ bizim okulda ya... Kavruk yüzlü, yağız tenli uşaklar saz, keman, davul, zurna... Evde ne varsa kapıp gelirler. Bozlak, kırık hava, halay...” (Avşar, 2015: 52) cümlesiyle tasvir eder. “Şehnaz Hanım Koleji”ndeki Şeref, bu yoksul abdal öğrencilerden biridir ve “okulun az ilerisindeki viran bir kerpiç evde oturan” (Avşar, 2015: 58) davulcu Mansur Usta’nın oğludur.

Yazarın “Dolu Vurgunu” adlı hikâyesindeki anlatıcı çocuk da köyden şehre okumak için gelmiş bir orta okul öğrencisidir. Ancak hikâyede bir öğrenciyi temsil etmekten çok köyden şehre göç eden bir çocuğun tedirginliklerini, özellikle sağ-sol çatışmasında yaşadığı korkuları yansıtır ve “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli” ve “Eylül Yangını”ndaki bozkır çocuğudur.

3.2. Abdallar

İmdat Avşar’ın hikâyelerindeki kişi kadrosunu oluşturan bir başka grup da Kırşehir yöresinde yaşayan Abdallardır. Yazarın “Şehnaz Hanım Koleji”ndeki davulcu Mansur Usta, “Ayvaz Usta”daki yaşlı zurnacı Ayvaz, eşi Gülsenem, “Ölümün En Güzeli”nde kemancı Sefer Usta, oğulları darbukacı Hüseyin ve saz çalan Haydar, “Yağmur”daki kemancı Haydar, karısı Cevriye, Abdalları oluşturur. Bunların hepsi kerpiç evlerde yaşayan, düğünlerde çalgı çalan, yoksul olmalarına rağmen kanaatkâr ve melâmî meşrep insanlardır. Nitekim “Ayvaz Usta”da evde yiyecek içecek bir şey kalmamasına rağmen Ayvaz Usta’nın “Rezzak bu abdal guluna da bir ekmek gapısı açar elbet. Hâşâ, bizi gözden çıkardacak deal ya gurban olduğum.” (Avşar, 2015: 84) demesi bu anlayışı ifade eder.

3.3. Azerî Türkleri

Kitaptaki “Karabağ Kaçkınları” ve “Burjuva’nın Arvadı”nın kişi kadrosunu Iğdır çevresinde yaşayan Azerî Türkleri oluşturur. “Karabağ Kaçkınları”nda kişiler, Karabağ Savaşı’ndan kaçır Türkiye’ye sığınan yoksul bir Azerî ailesidir. Baba, evini tar çalarak geçindirmeye çalışır, eşi ve küçük çocuğu yoksulluk nedeniyle dilenir, 15-16 yaşlarındaki oğulları Seyfettin, babasına yardım etmek için kapıcılık yapmaya gelir, diğer oğul Karabağ Savaşı’nda şehit olmuştur, kızlarının biri de evlidir.

“Burjuvanın Arvadı”nda ise komünist öğrenci Sadık, paragöz ve kurnaz Hüseyin Emmi, Ali Emmi ve diğer köylüler Azerî Türk’üdür.

Bunların dışında “Soğuk Rüya”da yatılı bir okulda okuyan, aile özlemi ile pansiyondan kaçır ve yolda donarak ölen Mir Seyit ile “İçinden Söven Çocuk”ta bir kasaba okulundaki öğrenciler, Iğdır çevresinde yaşayan Azerî Türkleridir.

Söz konusu kişilerin hemen hepsinin ortak yönü, yoksul oluşlarıdır. Yoksulluk ve çaresizlik, örneğin “Karabağ Kaçkınları”ndaki Azerî ailesinin en bariz vasfıdır.

3.4. Bozkırın Çocuğu ve Ailesi

Avşar’ın çoğu hikâyesinde daha önce de belirtildiği üzere bir öğretmen vardır. Ancak “Ölümün En Güzeli”nde çocukluğunda bir kasaba kahvehanesinde garsonluk yapan bu öğretmenin “Anamın Saatleri” ve “Anamın Yalın Hâli”nde annesini çok seven, babası “sisli, yağmurlu bir günde” (Avşar, 2015: 173) gurbete gitmiş, sürekli baba hasreti çeken bir bozkır çocuğu olduğu görülür. Meselâ “Anamın Saatleri”ndeki “Yurtsuz, topraksızdı babam, bir sürgündeydi. Sesi Fizan’dan gelirdi hep. Babamın ne zaman gittiğini, ne zaman geleceğini de bilmezdi anam.” (Avşar, 2015: 148) cümlelerinden de anlaşılacağına göre bu çocuğun babası gurbettedir. Anneyle çocuk arasındaki, “Çiğdemler ne zaman çıkacak? Baban geldiği zaman! Babam ne zaman gelecek?”, “Dağlara kırcı düşerdi ama babam gelmezdi...” (Avşar, 2015: 151) şeklindeki konuşmalar da gösteriyor ki, babasızlık ve baba özlemi, en derin yaralarından biridir. Onu daha başta “Soğuk Rüya”da, anlatıcı öğretmenin geçmişe döndüğü bölümde “kireç sıvalı, beş çocuklu kerpiç [bir] ev[de]” (Avşar, 2015: 11) görürüz. Bu kerpiç evde kendisine şiirler okuyan “evin en büyük oğlu” ise ağabeyidir ve “Eylül Yangını”ndan anlaşılacağı gibi ağabey, okuyan yazan birçok kitabı olan biridir. Kitaptaki “Dolu Vurgunu”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli” ve “Eylül Yangını” adlı hikâyelerde bozkırdaki aileyi bir anne figürü tamamlar. Bu, kocası gurbete çıkmış, bu sebeple yer yer “Daha taze bir fidan iken geldim, bu örneksizin gapısına.” (Avşar, 2015: 164) diyerek sitemler eden, çocuklarını yetiştirmek için tarlada tapanda gün boyu didinen, “Bozkırdaki otların, çiçeklerin, kuşların, ağaçların diliyle...” (Avşar, 2015: 154) konuşan, ailenin yükünü tek başına çeken “Leylekler yuvaya giderken o yabana gide[n] (...) Bozkır’ın en garip kuşu (...) topraksız, duldası, gölgesiz, ıssız...” (Avşar, 2015: 154) bir annedir. Bozkırın çocuğu “Anamın Saatleri”nde o çilekeş anneyi “Zulüm aylar, şer seneler, zor günler hep anamın omuzundan geçirdi.” (Avşar, 2015: 148) cümlesiyle anlatır.

Aslında *Soğuk Rüya*’daki çoğu hikâyede geriye dönüşlerle çocukluğunu hatırlayan anlatıcı-öğretmen, hatta “Dondurmacı”da ayakkabısını boyatan adam, “İçinden Söven Çocuk”taki müfettiş, “Eylül Yangını”ndaki çocuk, annesi ve ağabeyi, “Şah Kartal”daki avcı, hepsi o bozkır çocuğunun ailesidir. Söz konusu aile, birçok bakımdan İmdat Avşar’ın biyografisinden izler taşır.

4. Mekân

İmdat Avşar’ın hikâyelerinde ana mekân Anadolu’dur. Bu itibarla o, bir Anadolu yazarıdır. Kitaptaki hikâyelerde mekânı bir kısmı Abdalların hayatını anlattığı için “Kırşehir ve Civarı, Abdalların Coğrafyası”, bir kısmı da Azerî Türklerinin hayatından kesitler içerdiği için “İğdir ve Civarı, Azerî Coğrafyası” şeklinde iki grupta toplayabiliriz.

4.1. Kırşehir ve Civarı, Abdalların Coğrafyası

Eserdeki “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ayvaz Usta”, “Yağmur”, “Heykel”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu” ve “Eylül Yangını”nda olaylar Kırşehir ve civarındaki köy, kasaba ve okullarda geçer. Bunlardan “Şehnaz Hanım Koleji”nde mekân, “Bozkırın ortasındaki” (Avşar: 2015: 65), “Deniz yok, orman yok, terk edilmiş, تنها, ıssız...” (Avşar, 2015: 66) küçük bir şehrin kenar mahallesinde, “Kırşehir E Tipi Cezaevi” (Avşar, 2015: 74) yakınında bulunan bir okuldur. Yazar, çoğu hikâyesinde olduğu gibi bunda da mekân vasıtasıyla yoksulluğa vurgu yapar, okulun “Toz toprak içinde” (Avşar, 2015: 65), “yıkık, dökük, perişan” (Avşar, 2015: 51), duvar sıvalarının çatlak olduğunun altını çizer. Anlatıcı öğretmenin “tüm abdal

uşakları bizim okulda” (Avşar, 2015: 52) dediği üzere öğrencilerin hemen hepsi Abdal çocuklarıdır.

Kitaptaki “Ayvaz Usta” ve “Yağmur”da mekân bu kez Abdalların yaşadığı kenar mahallelerdir. “Ayvaz Usta”daki “şehrin kenarına seyrek dikişlerle ilişen Bağbaşı Mahallesi...” (Avşar, 2015: 80) ifadesinden olayların Kırşehir’in Bağbaşı Mahalle’sinde geçtiği anlaşılmaktadır (Avşar, 2015: 80). “Yağmur”da benzer bir mahalle “garip ve ıssız”, “Kerpiç evler, kuru yapraklar, eğri büğrü duvarlar...” (Avşar, 2015:123)la dolu olarak tasvir edilir. “Heykel”de olaylar, yine Kırşehir’in “Ahi Evran Camisi” (Avşar, 2015: 135) ve çevresinde, “Dolu Vurgunu”nda 1980 öncesi siyasi çatışmaların cereyan ettiği Kırşehir’de, “Ölümün En Güzeli”nde anlatıcı öğretmenin çocukluk ve gençlik günlerine döndüğü bölümde Kırşehir’in bir kasabasında, ağırlıklı olarak Abdalların oturduğu bir kahvehanede geçer.

Söz konusu hikâyelerin yanı sıra “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli” ve “Eylül Yangını”nda mekân, bozkır çocuğunun yaşadığı Kırşehir’in bir köyüdür.

Bütün bu hikâyelerde bozkırdaki bu küçük ve ıssız şehir, kenar mahalleleri, okulları, evleri ve köyleriyle bir ‘yoksulluk mekânı’ olarak dikkati çeker. Böylece Avşar, çoğu hikâyesinde mekân vasıtasıyla Anadolu’nun yoksulluğuna vurgu yapar ve “yüzleri hafifçe aydınlanan kerpiç evler...” (Avşar, 2015: 80), “Kerpiç evler, kuru yapraklar, eğri büğrü duvarlar...” (Avşar, 2015: 123), “kerpiç evin çevresinde” (Avşar, 2015:148), “kireç yüzlü kerpiç ev” (Avşar, 2015:155), “Köydeki kerpiç evler birbirine benzerdi. Kerpiç evlerde yaşayan babalar, analar, çocuklar da...” (Avşar, 2015: 195) ifadelerinde görüleceği üzere, ‘kerpiç evler’i bir yoksulluk göstergesi olarak sık sık yineler.

4.2. İğdir ve Civarı, Azerî Türklerinin Coğrafyası

Avşar’ın “Soğuk Rüya”, “Karabağ Kaçkınları”, “Ölümün En Güzeli”, “İçinden Söven Çocuk” ve “Burjuva’nın Arvadı”nda mekân, genelde Azerî Türklerinin yoğun olarak yaşadığı İğdir ve civarıdır. Hikâyelerde, örneğin “Soğuk Rüya”da olayların yaşandığı yatılı okul pansiyonunun “Cincavat Çayı”nın yanında olması, sol tarafta Ağrı Dağı’nın, onun yanında Zor Dağları’nın yer alması, “İçinden Söven Çocuk”ta kadın öğretmenin “burası sınır bölgesi hocam” (Avşar, 2015: 213) demesi, okuldaki öğrencilerin Azerî Türk’ü olması, “Burjuva’nın Arvadı”ndaki “her mevsim boz boz bulanık akıp giden Aras’tı.” (Avşar, 2015: 221) ifadesi, coğrafyanın İğdir ve çevresi olduğunun işaretidir. Yazar, diğer hikâyelerinde olduğu gibi bunlarda da mekân aracılığıyla yoksulluğa, o coğrafyadaki zor tabiat şartlarına ve yalnızlığa vurgu yapar. Örneğin “Soğuk Rüya” ve “Ölümün En Güzeli”nde okullar, “Sarp bir vadinin yamacında, uçuruma yuvarlanacakmış gibi duran” bir köyde, “tek derslikli” (Avşar, 2015: 99) “F tipi” sınıflardan “kara tahta, ak tebeşir, teneke soba ve sobanın içinde yanan fersiz tezek ateşinden ibaretti[r].” (Avşar, 2015. 99). Bunlarda olduğu gibi yoksulluk temasını işleyen “Karabağ Kaçkınları”nda da temaya paralel olarak tar çalan Azerî Türk’ünün bodrum katındaki evin duvarları üstten sızan duvarlarla kireçlenmiştir, “eski püskü eşyalar, karton kutular, kırık koltuklar, sandalyeler” (Avşar, 2015: 46)le doludur.

Bu örnekler Avşar’ın Anadolu coğrafyasını hikâyelerine ana mekân edindiğini, söz konusu coğrafyadaki mekânların daha çok yoksulluk göstergesi olduğunu ve sosyolojik anlamlar içerdiğini göstermektedir.

4.3. Kır ve Kent

Avşar’ın bu eserindeki hikâyelerde modern kent hayatı ve modern kentliler yoktur. Hikâyelerinin çok azında olaylar Kırşehir, İğdir ve sadece “Dondurmacı”da İstanbul’da

geçmesine rağmen büyük şehir onda önemli bir yer kaplamaz. Bunlardaki kişi kadrosunu da örneğin “Ayvaz Usta, “Yağmur”, “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu”nda olduğu gibi, kırsal kesimden kente göçmüş, kenar mahallerde yaşayan insanlar veya Abdallar oluşturur. Kırsal mekânları konu edinen çoğu hikâyede tabiat manzaraları göze çarpar. Zor tabiat şartlarına rağmen, kırsal yerleri tasvir ederken lirik bir anlatım göze çarpar ve burada yaşayan insanlar her türlü zorluğa rağmen daha duygusal, samimi ve doğaldır. Kıra karşılık kent tekin olmayan, insanı korkutan bir mekân olarak dikkati çeker. Bu tavır, daha çok da “Dolu Vurgunu”nda görülür. Bu hikâyede kent, “sisli, puslu karanlık bir şehir.” (Avşar, 2015: 174), “Şehir bizim samanlık gibi karanlıktı, korkunçtu, içinde gümüş sakallı cinler de olmalıydı. (...) Şehir deli bir yağmurdu.” (Avşar, 2015: 176), “ürkek kanat sesiydi şehir.” (Avşar, 2015: 177), “Şehir cendermeydi.” (Avşar, 2015: 178), “Şehir kana batan kaldırımlar, barut kokan sokaklar, bağırın, haykıran duvarlar...” (Avşar, 2015: 183)dı vb. ifadelerden de anlaşılacağı üzere bir çatışma mekânıdır ve bozkırın çocuğu bu mekândan ürker. Aynı tekinsizliği, hatta acımasızlığı “Dondurmacı” adlı hikâyede de görürüz. Dolayısıyla Avşar’ın hikâyelerinde kent, genellikle esenliksiz, tekinsiz bir mekândır.

5. Dil ve Anlatım

İmdat Avşar’ın hikâyelerinde kendine özgü bir dil ve anlatım vardır. Bu hikâyelerde tabiat “tasvirleri ve diyaloglar geniş yer tutar. Örneğin “Eylül Yangını”nda “Hafif bir yel esiyordu. Harman yerinde saman tozları uçuşuyor, mezarlığın üstünden yaylıma giden koyunların boyunlarında, yeşil ot hevesiyle salınan çingirakların sesleri geliyordu.” (Avşar, 2015: 190) cümlelerinde görüldüğü üzere lirik tabiat tasvirlerine sık sık rastlanır. Ancak Avşar, özellikle diyaloglarda, Azerî Türklerini ve abdalları konuşturmakta oldukça başarılıdır. Örneğin davulcu Mansur’un, “Ne olacak ağam! Sıçandan doğan kendir keser, bu abdal oğlu, dosta düşmana karşı okuyup da öğretmen olacak deal ya!” (Avşar, 2015: 61), zurnacı Ayvaz’ın “Arla ayağınan gulağının dibini gaşım!” (Avşar, 2015: 84), “Soluğunu dalından alıyon, avdan gelmiş tazı gibi dilin dışarıda galıyo.” (Avşar, 2015: 87) gibi konuşmalarında Abdallara özgü ağız özelliklerini çok iyi yansıttığı görülür. Yazar, aynı başarıyı Azerî Türklerini konuştururken de gösterir, “Karabağ Kaçkınları”ndaki “Uşak hestedi (...) derman alıp aparacağam, iki lira daha ver. Gelen hefte eksik verersen de...” (Avşar, 2015: 37), “İçinden Söven Çocuk”taki “Öyretmen bizi döyende, içimizden ona söymemeliyik!” (Avşar, 2015: 217) gibi konuşmalar buna örnektir.

Bunun dışında “gurtların ağzına teleme yağdırmış” (Avşar, 2015: 84), “deşiriciye gitlik m’ olur...” (s. 85), “Yüzüne gaşanıyım...” (Avşar, 2015: 91), “Ulan şu gevendelere bak!” (Avşar, 2015: 91), “Öte geçe mi?” (Avşar, 2015: 120), “bir güzel gayıt gördüm” (Avşar, 2015: 120), “başımıza keper gurban olduğum” (Avşar, 2015: 125), “Gene de kölgesi üstümüzde navraksızın.” (Avşar, 2015: 165), “Bir buğanak geldi...” (Avşar 166) örneklerindeki gibi yerel kelimelere, “Unun irisi, avradın delisi ocak batırır...” (Avşar, 2015: 87), “Allah’ın onarmadığını, peygamber zopa ile govalarmış.” (Avşar, 2015: 90), “Sefer Usta’nın yıldızı çekildi gökten.” (Avşar, 2015: 120), “Huysuz avrat gibi yüzünü eğmez.” (Avşar, 2015: 135), “İhtiyar avradın olacağına sağlam bastonun olsun.” (Avşar, 2015: 135), “Anan kırık tuttuktan sona babanın hayrını gör...” (Avşar, 2015: 142) gibi deyim ve ata sözlerine hikâyelerde sık rastlanır.

Sonuç

Sonuç olarak Avşar, *Soğuk Rüya*’da modern ya da post modern tekniklere başvurmaz, çoğu hikâyesinde -bazılarında geriye dönüşlerle zamanın kronolojik akışını bozsa da- esas itibarıyla birbirine ardıl biçimde eklenen olay halkalarından oluşan tek bir vaka zinciri, dolayısıyla düzenli bir olay örgüsü vardır.

Yazarın hikâyelerindeki bir başka teknik özellik, olayların genellikle öykü içinde yer alan bir ben-anlatıcı tarafından anlatılmasıdır. Bu anlatıcıların çoğu öğretmendir veya babası gurbette, annesi ve ağabeyi ile yaşayan bir bozkır çocuğudur. Parçalar birleştirildiğinde gerek öğretmenin gerekse bozkır çocuğunun aynı kişi olduğu görülür.

Soğuk Rüya'daki kimi hikâyelerde ise öykü dışında yer alan, her şeyi bilen Tanrısal bakış açısına sahip anlatıcılar vardır. Ancak ister öykü içinde yer alan anlatıcılar olsun, ister öykü dışında yer alanlar olsun, tüm anlatıcıların bozkırdaki hayata, tabiata, orada yaşayan insanlara odaklandığı ve bu çevreyi gerek davranışları, gerek konuşmaları, gerekse mekânları itibarıyla dikkatle gözlemlendiği görülmektedir.

Avşar, modern kentleri ve kentli insanları ele alan bir yazar değildir. Hikâyelerinin hemen hepsinde Anadolu'daki köy ve kasabalarda, bir kısmında okullarda yaşanan hayatı anlatır. Bu bakımdan bozkırdaki hayat eserlerinin ana temasıdır. Bu bağlamda “Soğuk Rüya”, “Şehnaz Hanım Koleji”, “Ölümün En Güzeli”, “İçinden Söven Çocuk” adlı hikâyelerde İğdir veya Kırşehir çevresinde bulunan okullardaki hayat, öğretmen-öğrenci ve veli münasebetleri, yoksul ve ailesinden ayrı kalmış öğrencilerin özlemleri işlenen başlıca temalardır.

Yazarın hikâyelerinde dikkati çeken bir başka tema da yoksulluktur. Başta “Karabağ Kaçkınları”, “Dondurmacı”, “Ayvaz Usta” ve “Yağmur” olmak üzere tüm hikâyelerde bozkırı bir yoksulluk kaplamıştır. Ancak yazar, bu soruna ideolojik açıdan bakmaz, hatta “Ayvaz Usta” ve “Yağmur”da görüldüğü üzere Anadolu insanına özgü bir ‘rıza’ dairesinde görür.

Kitaptaki “Şehnaz Hanım Koleji”, “Dolu Vurgunu” ve “Eylül Yangını” hikâyelerinde ise ülkedeki 1980 öncesi siyasî çatışmalar, terör olayları ve 12 Eylül Darbesi'nin baskıları anlatılmıştır. Ancak bunlarda yazarın tarafsız kalmaya ve o yılları sadece bir ibret sahnesi olarak yansıtmaya özen gösterdiği dikkati çekmektedir.

Avşar'ın hikâyelerinin çoğunda, örneğin “Anamın Saatleri”, “Anamın Yalın Hâli”, “Dolu Vurgunu”nda, sürekli bir baba hasreti vurgulanır. Hikâyelerin kahramanı olan bozkır çocuğu, belki de bu sebeple annesine ve ağabeyine sıkı sıkıya sarılır. Dolayısıyla söz konusu hikâyelerde baba hasretinin yanı sıra anne sevgisi teması da önemli bir yer tutar.

Avşar'ın hikâyelerinin kişi kadrosunu bozkırın insanları oluşturur. *Soğuk Rüya* bu bakımdan, Abdalları, Azerî Türkleri, öğretmenleri, öğrencileri, bozkırın çocuğu ve ailesiyle âdeta bir Anadolu karnavalı gibidir. “Şehnaz Hanım Koleji”ndeki Şehnaz Hanım dışında, hikâyelerdeki kişilerin hemen hepsi taşralı, geleneksel bir kültür içinde yetişmiş insanlardır ve yoksulluk onların ortak özelliklerinden biridir. Ama onca yokluğa rağmen, örneğin Abdallar, isyan etmez, kadere rıza gösterirler.

Temalara ve kişi kadrosuna paralel olarak hikâyelerde ana mekân da Anadolu'dur. Bu bağlamda iki coğrafya öne çıkar: İlki Azerî Türklerinin yoğun olarak yaşadığı İğdir ve civarı, ikincisi Abdalların yaşadığı Kırşehir ve civarıdır. Bu bağlamda Anadolu'nun üçra köşelerindeki okullar, Abdalların yaşadığı mahalleler, yoksul kerpiç evler, taşradaki kahvehaneler başlıca mekânlardır. Bu mekânlara İğdir ve çevresinde genelde çetin tabiat şartları içindeki kış manzaraları, Kırşehir ve civarında ise daha sıcak, renkli peyzajlar eşlik eder.

Avşar'ın hikâyelerinde dikkati çeken en önemli dil-anlatım özelliği kendini diyaloglarda gösterir. Yazar Azerî şivesini ve Abdalların ağzını vermekte oldukça başarılıdır. Ancak onu asıl başarılı kılan, deyimleri ve ata sözleriyle zengin bir yerel dile yaslanmasıdır. Hatta söz konusu hikâyeler, bu zengin söz varlığı sebebiyle folklorik açıdan ayrıca incelenebilir.

Bir bütün olarak bakıldığında *Soğuk Rüya*'da ana figür Anadolu'dur, işlenen temalar, kişi kadrosu, kişi kadrosunun tavırları, duyguları, dilleri, olayların geçtiği mekânlar, hep Anadolu'yu yansıtır. Bu itibarla Avşar, bozkırın hikâyecisidir.

Kaynakça

Alıcı, Y. (2017). İmdat Avşar'ın Hikâyelerinde Çocuklar. *Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları/Makaleler 1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni*. (1. Baskı, 908-929). Atatürk Üniversitesi.

Avşar, İ. (2015). *Soğuk Rüya*. (1. Baskı). Kesit Yayınları.

Karaca, A. (2003). Yakaza Romanında Anlatıcı ve Bakış Açısı. *Türkoloji Dergisi*, 16 (1), 113-128.

Yazbahar, Z. (2011). İmdat Avşar ve Hikâyeciliği. *Turkish Studies*, 6 (1), 1941-1950. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1763>.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.